KOVA SU KLIMATO KAITA

Šioje faktų suvestinėje paaiškinama ES klimato politikos raida ir priemonės, kurių imtasi siekiant spręsti išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekio problemą. Vadovaudamasi tarptautinėmis sutartimis, pavyzdžiui, Kioto protokolu ir Paryžiaus susitarimu, ES nustatė įvairių sričių klimato politiką, įskaitant ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemą ir Europos žaliąjį kursą. Jame išdėstytos priemonės, kurių imtasi siekiant ES tikslo iki 2030 m. grynąjį išmetamą ŠESD kiekį sumažinti bent 55 proc. ir iki 2050 m. pasiekti poveikio klimatui neutralumą.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV). Jos 191 straipsnyje kova su klimato kaita įvardyta kaip aiškus ES aplinkos politikos tikslas.

BENDROSIOS APLINKYBĖS IR TARPTAUTINIS KONTEKSTAS

Dėl žmogaus veiklos, pvz., iškastinio kuro deginimo, miškų naikinimo ir ūkininkavimo išmetamos šiltnamio efektą sukeliančios dujos – anglies dioksidas (CO_2), metanas (CH_4), azoto suboksidas (N_2O) ir fluorangliavandeniliai. Šios ŠESD sulaiko nuo planetos paviršiaus spinduliuojamą šilumą, taip sukeldamos pasaulio klimato atšilimą. Tarpvyriausybinės klimato kaitos komisijos (IPCC) šeštojoje apibendrinamojoje ataskaitoje nurodoma, kad labiausiai tikėtini vidutinės pasaulio temperatūros kilimo iki šimtmečio pabaigos įverčiai svyruoja nuo 1,4 °C iki 4,4 °C.

Dėl visuotinio atšilimo jau padaugėjo ir, tikėtina, ateityje daugės ekstremalių oro sąlygų reiškinių (pvz., potvynių ir sausrų), nyksta ledynai, nyksta biologinė įvairovė, plinta augalų ligos ir kenkėjai, trūksta maisto ir gėlo vandens, vyksta dykumėjimas, auga nuo šių pavojų bėgančių žmonių migracija. Negrįžtamų ir katastrofiškų pokyčių rizika galėtų labai padidėti, jei visuotinis atšilimas viršytų 2 °C (ar netgi 1,5 °C), palyginti su ikipramoniniu laikotarpiu.

Siekiant, kad „klimato sistema būtų apsaugota nuo pavojingo antropogeninio poveikio“, 1992 m. buvo priimta JT bendroji klimato kaitos konvencija (JTBKKK). Kartu su Biologinės įvairovės konvencija ir JT konvencija dėl kovos su dykumėjimu tai buvo viena iš trijų labai svarbių 1992 m. Rio de Žaneire (Brazilija) įvykusio istorinio Žemės aukščiausiojo lygio susitikimo konvencijų. JTBKKK tapo pagrindu tolesniems tarptautiniams veiksmams klimato kaitos srityje, pavyzdžiui, Kioto protokolui – pirmajai tarptautinei sutarčiai, kurioje buvo nustatyti teisiškai privalomi išmetamo ŠESD kiekio mažinimo tikslai. Protokolas buvo priimtas 1997 m., jį ratifikavo 192 šalys. Juo pramoninės šalys įsipareigojo sumažinti išmetamą ŠESD kiekį laikantis sutartų individualių tikslų pagal bendrų, tačiau diferencijuotų pareigų ir atitinkamų pajėgumų principą.

Pirmasis visuotinis teisiškai privalomas kovos su klimato kaita susitarimas buvo priimtas 2015 m. Paryžiuje vykusioje 21-ojoje JTBKK konvencijos šalių konferencijoje (COP21). Paryžiaus susitarimu siekiama užtikrinti, kad vidutinė temperatūra pasaulyje kiltų gerokai mažiau nei 2 °C ir kad ji pakiltų ne daugiau kaip

1,5 °C, palyginti su ikipramoniniu lygiu. Kad būtų pasiektas šis tikslas, susitarimo šalys turėtų kuo greičiau imtis veiksmų, kad bendras išmetamas ŠESD kiekis pradėtų mažėti, o antroje šio amžiaus pusėje grynasis išmetamas anglies dioksido kiekis būtų nulinis. Švelninimas (pvz., atsinaujinančiųjų išteklių energijos naudojimo didinimas) ir prisitaikymas (pvz., vandens apsauga, sėjomaina, apsauga nuo potvynių ir sąmoningumo ugdymas) pripažįstami pasauliniais iššūkiais, taip pat pripažįstama, kad svarbu kompensuoti nuostolius ir žalą, susijusius su neigiamu klimato kaitos poveikiu. 2016 m. spalio 5 d. ES oficialiai ratifikavo Paryžiaus susitarimą ir jis įsigaliojo 2016 m. lapkričio 4 d.

TIKSLAI IR LAIMĖJIMAI

A. ES klimato srities tikslai ir politikos sistema

Savo 2030 m. klimato ir energetikos politikos strategijoje, dėl kurios susitarta 2014 m., prieš Paryžiaus susitarimą, ES įsipareigojo iki 2030 m. išmetamą ŠESD kiekį sumažinti bent 40 proc., palyginti su 1990 m. lygiu, be kita ko, didinant energijos vartojimo efektyvumą ir atsinaujinančiųjų energijos išteklių dalį. 2030 m. strategija yra tolesnė priemonė po „20-20-20" tikslų kuriuos 2007 m. ES vadovai buvo susitarę pasiekti 2020 metais: 20 proc. sumažinti išmetamą ŠESD kiekį, 20 proc. padidinti galutinio energijos vartojimo dalį, kurią sudaro atsinaujinančiųjų išteklių energija, ir 20 proc. sumažinti visos ES suvartojamos pirminės energijos kiekį (palyginti su 1990 m. lygiu). Visi šie tikslai buvo įtraukti į privalomas teisines priemones, kurios taip pat buvo susietos su ES tikslais pagal Kioto protokolą.

ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos direktyva (Direktyva 2003/87/EB) buvo sukurta pirmoji ir vis dar didžiausia tarptautinė anglies dioksido rinka, yra svarbiausia ES politikos priemonė kovojant su klimato kaita. Apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema (ATLPS) buvo nustatyta 2005 m. ir grindžiama didžiausio leidžiamo išmetamųjų teršalų kiekio nustatymo ir leidimų prekybos principu. Didžiausias leidžiamas išmetamųjų teršalų kiekis – bendras ŠESD kiekis, kurį gali išmesti apie 10 000 į sistemą įtrauktų įrenginių (gamyklos, elektrinės ir pan.). Kiekvienam įrenginiui nuperkami arba įgyjami valstybių narių aukcionuose parduodami apyvartiniai taršos leidimai. Neišnaudotais kreditais, kurių kiekvienas prilygsta vienai tonai CO_2, galima prekiauti su kitais įrenginiais. Ilgainiui bendras leidimų skaičius laipsniškai mažinamas. Sukurti du konkrečiai klimato politikai skirti ES fondai: modernizavimo fondas energijos vartojimo efektyvumui didinti ir inovacijų fondas novatoriškoms energetikos technologijoms remti. Be to, Šveicarija ir ES susitarė susieti savo taršos leidimų prekybos sistemas.

ATLPS nepriklausančiuose sektoriuose, pavyzdžiui, kelių transporto, atliekų, žemės ūkio ir pastatų, išmetamas dujų kiekis reglamentuojamas kiekvienai valstybei narei įgyvendinant privalomus metinius išmetamo ŠESD kiekio mažinimo tikslus, nurodytus Pastangų pasidalijimo reglamente (Reglamentas (ES) 2018/842). Parlamentas ir Taryba susitarė dėl 2021–2030 m. tikslų, kad būtų padedama siekti ES tikslo 30 proc. sumažinti išmetamą ŠESD kiekį šiuose sektoriuose, palyginti su 2005 m., ir prisidedama prie Paryžiaus susitarimo tikslų įgyvendinimo. Be to, pagal reglamentą dėl žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės (Reglamentas (ES) 2018/841) reikalaujama, kad kiekviena valstybė narė užtikrintų, kad dėl žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės išmetamas ŠESD kiekis neviršytų absorbuojamo

ŠESD kiekio. Kitaip tariant, miškai, pasėliai ir pievos turi būti valdomi darniai, siekiant absorbuoti iš atmosferos kuo daugiau ŠESD, tačiau bent jau tą kiekį, kuris išmetamas tame pačiame sektoriuje (vadinamoji teigiamo arba neutralaus balanso taisyklė), ir tokiu būdu bus svariai prisidedama prie kovos su klimato kaita.

Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyva (Direktyva (ES) 2018/2001) buvo siekiama užtikrinti, kad ne vėliau kaip 2030 m. energija iš atsinaujinančiųjų išteklių, pvz., saulės, vėjo, hidroelektrinių ir biomasės energija, elektros energijos gamybos, transporto, šildymo ir aušinimo sektoriuose sudarytų bent 32 proc. viso ES suvartojamo energijos kiekio. Kiekviena valstybė narė privalo priimti savo nacionalinį atsinaujinančiųjų išteklių energijos veiksmų planą, įskaitant sektorinius tikslus.

2018 m. peržiūrėtoje Energijos vartojimo efektyvumo direktyvoje (Direktyva (ES) 2018/2002) buvo nustatytas ES tikslas iki 2030 m. energijos vartojimo efektyvumą padidinti 32,5 proc. (apskaičiuotas remiantis 2007 m. atskaitos (bazinio lygio) scenarijumi) ir nuostata dėl tikslo peržiūros ir padidinimo ne vėliau kaip 2023 m. Be to, po to į peržiūrėtą Pastatų energinio naudingumo direktyvą (Direktyva (ES) 2018/844) buvo įtrauktos priemonės, kuriomis siekiama paspartinti pastatų renovacijos tempą ir pereiti prie efektyviau energiją vartojančių sistemų ir pažangiųjų energijos valdymo sistemų. Nuo to laiko ši sistema buvo pakeista platesnio užmojo tikslais.

Reglamentu dėl energetikos sąjungos ir klimato politikos veiksmų valdymo (Reglamentas (ES) 2018/1999) įgyvendinamas skaidrus valdymo procesas, leidžiantis stebėti pažangą siekiant ES energetikos ir klimato politikos tikslų, įskaitant stebėsenos ir ataskaitų teikimo taisykles. Valstybės narės privalėjo priimti 2021–2030 m. integruotus nacionalinius energetikos ir klimato srities veiksmų planus. Valdymo procese taip pat numatyta galimybė kas dvejus metus atnaujinti planus, kad likusią dešimtmečio dalį būtų atsižvelgta į patirtį ir pasinaudota naujomis galimybėmis.

Direktyva dėl anglies dioksido geologinio saugojimo (Direktyva 2009/31/EB) buvo nustatyta teisinė sistema, skirta anglies dioksido surinkimo ir saugojimo technologijoms, pagal kurią CO_2 atskiriamas nuo į atmosferą išmetamo (pramoninių procesų metu susidarančio) CO_2, suslegiamas ir transportuojamas į vietą, kurioje jį galima saugoti. Tarpvyriausybinės klimato kaitos komisijos manymu, naudojant šį procesą iškastinį kurą deginančių elektrinių išmetamą CO_2 kiekį būtų galima sumažinti 80–90 proc. Tačiau įgyvendinti numatytus parodomuosius projektus Europoje yra sunkiau, nei pirmiau manyta, nes viena iš pagrindinių kliūčių yra didelės išlaidos.

ES registruojamų naujų lengvųjų automobilių išmetamo CO_2 kiekio normose (Reglamentas (ES) 2019/631) nustatytos ribos, kurias tokios transporto priemonės turi atitikti nuo 2021 m., o viso ES parko tikslas – 95 g CO_2/km automobiliams. Direktyva dėl degalų kokybės (Direktyva (ES) 2015/1513) siekiama iki 2020 m. 6 proc. sumažinti degalų sukeliamos ŠESD taršos intensyvumą. Tai turėjo būti pasiekta, be kitų priemonių, naudojant biokurą, kuris taip pat turėjo atitikti tvarumo kriterijus.

Reglamentu dėl laivų išmetamo CO_2 kiekio stebėsenos, ataskaitų teikimo ir tikrinimo (Reglamentas (ES) 2015/757) dideli laivai buvo įpareigoti stebėti patvirtintą išmetamą CO_2 kiekį jiems plaukiant į ES uostus, iš jų ir esant juose ir kasmet dėl jo pateikti ataskaitą ir kitą susijusią informaciją.

Praėjusio amžiaus devintajame dešimtmetyje uždraudus naudoti chlorfluorangliavandenilius siekiant sustabdyti ozono sluoksnio ardymą, šiandien įvairioms pramoninėms reikmėms, pvz., orui kondicionuoti ir šaldyti, kaip pakaitalas naudojamos fluorintos dujos, kadangi jos nekenkia ozono sluoksniui. Tačiau jų visuotinio atšilimo potencialas gali būti iki 25 000 kartų didesnis nei CO_2. Reglamentu dėl fluorintų šiltnamio efektą sukeliančių dujų (Reglamentas (ES) Nr. 517/2014) siekiama kontroliuoti tų dujų naudojimą ir iki 2022–2025 m. uždrausti jas naudoti naujuose oro kondicionavimo prietaisuose ir šaldymo įrenginiuose, tokiu būdu parodant pavyzdį, kaip pasaulyje palaipsniui galima visiškai atsisakyti šių dujų.

B. Europos žaliasis kursas ir Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkinys

2019 m. Komisija pristatė Europos žaliąjį kursą – plataus užmojo priemonių rinkinį, kurio tikslas – sudaryti tokias sąlygas, kad ne vėliau kaip 2050 m. ES galėtų užtikrinti anglies dioksido poveikio neutralumą. Priemonės, prie kurių buvo pridėtas pagrindinių Europos žaliojo kurso įgyvendinimo veiksmų planas, buvo įvairios: nuo plataus užmojo išmetamo teršalų kiekio mažinimo, investicijų į pažangiausius mokslinius tyrimus ir inovacijas iki Europos gamtinės aplinkos išsaugojimo. Europos žaliasis kursas, remiamas investicijomis į žaliąsias technologijas, tvariais sprendimais ir naujų įmonių, taip pat buvo skirtas tapti nauja ES augimo strategija, kad ES taptų tvaria ir konkurencinga ekonomika. Vis dėlto būtina jo sėkmės sąlyga buvo visuomenės ir visų suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas ir įsipareigojimas.

Viena iš priimtų Europos žaliojo kurso priemonių – Europos klimato teisės aktas (Reglamentas (ES) 2021/1119), kuriuo siekiama užtikrinti, kad ne vėliau kaip 2050 m. ES poveikis klimatui taptų neutralus. Visų pirma juo buvo padidintas 2030 m. tikslas, kad išmetamas ŠESD kiekis būtų sumažintas bent 55 proc., palyginti su 1990 m. lygiu. Papildomos priimtos pagrindinės priemonės yra Teisingos pertvarkos fondas ir peržiūrėtos transeuropinės energetikos infrastruktūros gairės. Komisija taip pat paskelbė komunikatus dėl: Tvarios Europos investicijų plano; Europos klimato pakto ES energetikos sistemos integravimo strategijos, Neutralaus poveikio klimatui Europos vandenilio strategijos ir naujosios ES prisitaikymo prie klimato kaitos strategijos.

2021 m. Komisija pateikė pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų rinkinį „55 % tikslas – pasiekiamas“. Šiuo dokumentų rinkiniu, kurį sudaro nauji teisės aktai ir galiojančių teisės aktų pakeitimai, siekiama užtikrinti, kad ES pasiektų savo tikslą iki 2030 m. 55 proc. sumažinti išmetamą ŠESD kiekį ir įgyvendinti esminius pokyčius, kurių reikia visoje ekonomikoje, visuomenėje ir pramonėje, kad iki 2050 m. būtų pasiektas poveikio klimatui neutralumas.

C. Naujausi teisėkūros pokyčiai

2022 m. gruodžio mėn. Parlamentas ir Taryba pasiekė susitarimą dėl platesnio užmojo ATLPS reformos priemonių – tikslo iki 2030 m. išmetamą teršalų kiekį sumažinti 62 proc., palyginti su 2005 m. lygiu. Pasirengimo įgyvendinti 55 % tikslą priemonių rinkiniu taip pat padidinti modernizavimo ir inovacijų fondai ir nustatytas naujas pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas (PADKM), skirtas kovoti su anglies dioksido nutekėjimu – rizika, kad gamyba sektoriuose, kuriems taikoma ATLPS, dėl dalyvavimo ATLPS išlaidų bus perkelta už ES ribų.

2023 m. ATLPS pradėta taikyti jūrų transporto veiklai ir buvo nustatyti reikalavimai dėl švaresnių aviacijos ir jūrų sektoriaus degalų. Reglamentu dėl atsinaujinančiųjų energijos išteklių ir mažo anglies dioksido pėdsako kuro naudojimo jūrų transporto sektoriuje (Reglamentas (ES) 2023/1805) siekiama iki 2035 m. laivybos sektoriuje išmetamųjų teršalų kiekį sumažinti 20 proc., o iki 2050 m. – 80 proc. Be to, ne mažiau kaip 2 proc. ES laivų kuro iki 2030 m. turės būti pagaminta iš nebiologinės kilmės degalų iš atsinaujinančiųjų energijos išteklių. Aviacijos sektoriuje iki 2025 m. 2 proc. degalų turėjo būti tvarūs (6 proc. iki 2030 m. ir 70 proc. iki 2050 m.). Be to, nuo 2030 m. 1,2 proc. degalų turi būti sintetiniai degalai, o 2050 m. šis rodiklis turi pasiekti 35 proc.

Aviacijos išmetamiesiems teršalams taip pat taikoma ATLPS (Direktyva (ES) 2023/958 dėl aviacijos sektoriaus indėlio siekiant ES išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo tikslo), tačiau šiuo metu tarpžemyniniams skrydžiams taikomos išimties galiojimas buvo pratęstas iki 2027 m. pradžios. 2024 m. prasidėjo pirmasis Tarptautinės civilinės aviacijos organizacijos tarptautinės aviacijos išmetamo anglies dioksido kiekio kompensavimo ir mažinimo sistemos etapas.

Iš dalies pakeistu Pastangų pasidalijimo reglamentu (Reglamentas (ES) 2023/857) visuose atitinkamuose sektoriuose iki 2030 m. bendrai 40 proc. sumažinamas išmetamųjų teršalų kiekis, palyginti su 2005 m. lygiu, ir kiekvienai valstybei narei nustatomas persvarstytas tikslas. Siekiant remti valstybių narių pastangas mažinti pastatų, kelių transporto ir tam tikrų pramonės sektorių išmetamų teršalų kiekį, buvo sukurta nauja atskira apyvartinių taršos leidimų prekybos sistema ATLPS 2 (nustatyta Direktyvoje (ES) 2023/959), kuri bus pradėta taikyti 2027 m. Siekiant sumažinti galimas labiausiai paveiktų pažeidžiamų grupių išlaidas, kartu su ATLPS 2 buvo įsteigtas naujas Socialinis klimato fondas.

Be to, iš dalies pakeistame reglamente dėl žemės naudojimo, žemės naudojimo keitimo ir miškininkystės (Reglamentas (ES) 2023/839) nustatytas naujas 2030 m. tikslas – 15 proc. padidinti ES anglies dioksido absorbentus.

Energijos vartojimo efektyvumo direktyvos peržiūroje (Direktyva (ES) 2023/1791) nustatytas plataus užmojo ES energijos vartojimo efektyvumo tikslas – iki 2030 m. galutinį energijos suvartojimą sumažinti 11,7 proc., palyginti su 2020 m. Atnaujintoje Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvoje (Direktyva (ES) 2023/2413) bendras atsinaujinančiųjų išteklių energijos ES energijos rūšių derinyje tikslas buvo padidintas iki 42,5 proc., kad būtų paspartintas jų naudojimas. Pastatų energinio naudingumo direktyvos peržiūra buvo atnaujinta esama reglamentavimo sistema, kartu suteikiant valstybėms narėms lankstumo, kurio reikia, kad būtų galima atsižvelgti į pastatų ūkio skirtumus Europoje. Persvarstytoje direktyvoje nustatyti nauji plataus užmojo tikslai: iki 2030 m. visi nauji pastatai turėtų būti visai netaršūs, o viešajam sektoriui priklausantys arba jo užimami nauji pastatai turėtų būti visai netaršūs iki 2028 m. Kiekviena valstybė narė patvirtins savo nacionalinę trajektoriją, kad iki 2030 m. vidutinis pirminės energijos suvartojimas gyvenamuosiuose pastatuose būtų sumažintas 16 proc., o iki 2035 m. – 20–22 proc.

Po CO_2 metanas yra kitas labiausiai prie klimato kaitos prisidedantis veiksnys. Todėl, norint ES pasiekti 2030 m. klimato tikslus ir 2050 m. poveikio klimatui neutralumo tikslą, labai svarbu spręsti išmetamo metano kiekio problemą. Reglamentu dėl energetikos sektoriuje išmetamo metano kiekio mažinimo (Reglamentas (ES) 2024/1787) dujų,

naftos ir anglių pramonė įpareigojama tinkamai matuoti, stebėti, teikti ataskaitas ir tikrinti išmetamą metano kiekį ir imtis priemonių jam sumažinti.

Siekiant iki 2030 m. sumažinti išmetamą CO_2 kiekį 40 mln. tonų, persvarstytu Fluorintų dujų reglamentu (Reglamentas (ES) 2024/573) hidrofluorangliavandeniliai bus visiškai uždrausti nuo 2050 m., o 2025 m. jų prieinamumas bus gerokai sumažintas. Be to, reglamentu dėl ozono sluoksnį ardančių medžiagų (Reglamentas (ES) 2024/590) nustatomos griežtesnės ir supaprastintos priemonės, kuriomis siekiama panaikinti likusį tokių medžiagų naudojimą ES.

2022 m. Komisija priėmė pasiūlymą dėl ES savanoriškos anglies dioksido absorbavimo sertifikavimo sistemos. Vėliau priimtu reglamentu (Reglamentas (ES) 2024/3012), be kita ko, nustatoma nuolatinio anglies dioksido absorbavimo, sekvestruojamojo ūkininkavimo ir anglies dioksido saugojimo produktuose sertifikavimo sistema. Juo taip pat siekiama palengvinti investicijas į novatoriškas anglies dioksido absorbavimo technologijas ir tvarius sekvestruojamojo ūkininkavimo sprendimus ir spręsti ekologinio manipuliavimo problemą.

2023 m. balandžio mėn. Parlamentas ir Taryba priėmė reglamentą dėl lengvųjų automobilių ir furgonų išmetamo CO_2 normų (Reglamentas (ES) 2023/851). Jame nustatytas tikslas iki 2030 m. viso ES parko naujų lengvųjų automobilių išmetamą teršalų kiekį sumažinti 55 proc., o naujų furgonų – 50 proc. Jos taip pat nustatė 30 proc. siekiantį naujų sunkvežimių išmetamo CO_2 kiekio mažinimo tikslą, ir tarpinį 15 proc. tikslą iki 2025 m. 2024 m. balandžio mėn. Parlamentas ir Taryba priėmė naujas lengvųjų automobilių, furgonų, autobusų, vilkikų ir priekabų išmetamų teršalų kiekio mažinimo taisykles. 2025 m. balandžio 1 d. Komisija pasiūlė Reglamento, kuriuo nustatomos naujų lengvųjų automobilių ir furgonų išmetamo CO_2 normos, tikslinį pakeitimą, kad automobilių gamintojai galėtų lanksčiau laikytis 2025, 2026 ir 2027 m. CO_2 normų.

2025 m. vasario mėn. Komisija pristatė švarios pramonės kursą, kuriuo pagal visa apimančią augimo strategiją klimato politika susiejama su konkurencingumu. Be to, buvo pateiktas naujas pasiūlymų rinkinys, kuriuo siekiama supaprastinti ES taisykles, padidinti konkurencingumą ir pritraukti papildomų investavimo pajėgumų.

2025 m. vasario mėn. Komisija pateikė pasiūlymą dėl Europos klimato teisės akto pakeitimo, kuriuo būtų nustatyti ES 2040 m. klimato tikslai – tai tarpinis žingsnis siekiant 2050 m. poveikio klimatui neutralumo tikslų. Jame rekomenduojama iki 2040 m. 90 proc. sumažinti ES grynąjį išmetamą ŠESD kiekį, palyginti su 1990 m. lygiu. Po derybų 2025 m. lapkričio 5 d. Taryba susitarė dėl pagrindinio 90 proc. tikslo, kuris apima ES viduje išmetamo grynojo ŠESD kiekio sumažinimą 85 proc. ir galimybę naudoti aukštos kokybės tarptautinius anglies dioksido kreditus iki 5 proc. ES grynojo išmetamo ŠESD kiekio. 2026 m. balandžio mėn. įsigaliojo Europos klimato teisės akto pakeitimas, kuriuo buvo nustatytas tarpinis 2040 m. ES klimato srities tikslas.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Klimato politikos srityje Parlamentas, dalyvaudamas tarpinstitucinėse derybose su Taryba kaip viena iš teisėkūros institucijų, tradiciškai ragino imtis plataus masto ES veiksmų.

Savo 2015 m. rezoliucijoje „Siekiant naujo tarptautinio klimato kaitos susitarimo Paryžiuje“, priimtą prieš Paryžiaus susitarimą per COP21 konferenciją, Parlamentas paragino sudaryti plataus užmojo visuotinį teisiškai privalomą susitarimą, kuriuo temperatūros kilimas būtų apribotas iki mažiau kaip 2 °C. Jis taip pat priminė, kad reikia skubiai „veiksmingai reguliuoti ir riboti tarptautinės aviacijos ir laivybos sektoriuose išmetamą teršalų kiekį“.

2016 m. spalio mėn. įvykusiame istoriniame balsavime Parlamentas pritarė tam, kad ES ratifikuotų Paryžiaus susitarimą, o tai sudarė sąlygas susitarimui įsigalioti.

Rengiantis 2018 m. gruodžio mėn. surengtai COP24, Parlamentas savo 2018 m. spalio 25 d. rezoliucijoje paragino padidinti 2030 m. ES išmetamo ŠESD kiekio mažinimo tikslą iki 55 proc. Be to, Parlamentas išreiškė nuomonę, kad labai didelio ir veikiausiai negrįžtamo poveikio, kurį turėtų pasaulio temperatūros padidėjimas 2 °C, galima išvengti, jei bus siekiama platesnio užmojo Paryžiaus susitarimo tikslo užtikrinti, kad temperatūra nepakiltų daugiau kaip 1,5 °C, bet tam pasiekti reikėtų, kad ne vėliau kaip iki 2050 m. šiuo metu didėjantis pasaulyje išmetamas grynasis ŠESD kiekis sumažėtų iki nulio. Dėl šios priežasties Parlamentas paragino Komisiją pasiūlyti ilgalaikę, iki amžiaus vidurio trunkančią, nulinio grynojo išmetamo ŠESD kiekio ES strategiją. Komisija šį reikalavimą paskelbė vienu iš 2019 m. Europos žaliojo kurso tikslų.

2018 m. Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl ES klimato diplomatijos, kurioje pabrėžė ES atsakomybę pirmaujant klimato politikos veiksmų ir konfliktų prevencijos srityje. Joje buvo pabrėžiama, kad ES diplomatiniai pajėgumai turėtų būti stiprinami siekiant visame pasaulyje skatinti veiksmus klimato srityje, remti Paryžiaus susitarimo įgyvendinimą ir neleisti kilti su klimato kaita susijusiems konfliktams.

2019 m. Parlamentas paskelbė kritinę klimato padėtį ir paragino visas ES valstybes įsipareigoti iki 2050 m. išmetamą grynąjį ŠESD kiekį sumažinti iki nulio. Parlamentas taip pat paragino Komisiją skubiai užtikrinti, kad visi atitinkami pasiūlymai dėl teisės aktų ir biudžeto būtų visapusiškai suderinti su tikslu užtikrinti, kad visuotinis atšilimas nesiektų 1,5 °C.

2020 m. Parlamentas patvirtino derybų įgaliojimus dėl Europos klimato teisės akto ir pareikalavo, kad 2030 m. išmetamo teršalų kiekio mažinimo tikslas būtų padidintas iki 60 proc. Nors 2021 m. balandžio 21 d. Parlamento ir Tarybos tarpinstituciniame susitarime patvirtintas Komisijos pasiūlytas 55 proc. tikslas, Parlamentui pavyko padidinti anglies dioksido šalinimo vaidmenį ir indėlį, o tai gali padėti tą tikslą padidinti iki 57 proc. Be to, atsižvelgiant į Parlamento suteiktus įgaliojimus, Komisijos buvo paprašyta pateikti pasiūlymą dėl 2040 m. tikslo ne vėliau kaip praėjus šešiems mėnesiams po Paryžiaus susitarimo pirmojo visuotinio padėties įvertinimo, atsižvelgiant į numatomą ES preliminarų ŠESD biudžetą. Galiausiai, kadangi svarbu gauti nepriklausomų mokslinių konsultacijų, Parlamento siūlymu buvo įsteigta Europos mokslo patariamoji taryba klimato kaitos klausimais, kuri vertina, ar politika nuosekli ir stebės pažangą. 2023 m. birželio mėn. paskelbtoje ataskaitoje dėl klimato tikslų ir ŠESD biudžeto Europos mokslinė patariamoji taryba ES institucijoms pateikė moksliškai pagrįstą 2040 m. klimato tikslo ir 2030–2050 m. ES ŠESD biudžeto (bendro išmetamo kiekio, kurio negalima viršyti) įvertį. Šioje ataskaitoje nurodoma, kad ES turi stengtis iki 2040 m. grynąjį išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti 90–95 proc., palyginti su 1990 m. lygiu.

2022 m. rugsėjo mėn. Parlamentas priėmė rezoliuciją „Sausrų, gaisrų ir kitų ekstremalių meteorologinių reiškinių pasekmės“. Ja buvo siekiama toliau stiprinti ES pastangas kovoti su klimato kaita.

Savo 2023 m. rezoliucijoje dėl COP28 konferencijos Dubajuje Parlamentas paragino didinti klimato fondo įnašus, ne vėliau kaip iki 2025 m. panaikinti visas subsidijas iškastiniam kurui, iki 2030 m. tris kartus padidinti atsinaujinančiųjų išteklių energijos kiekį ir dvigubai padidinti energijos vartojimo efektyvumą. Be to, joje buvo pripažinta biologinės įvairovės nykimo ir klimato kaitos sąsaja ir pabrėžta gamtos atkūrimo svarba.

Savo 2024 m. rezoliucijoje dėl COP29 konferencijos Baku Parlamentas paragino visas šalis susitarti dėl naujo bendro kiekybinio kovos su klimato kaita finansavimo tikslo po 2025 m. Jis taip pat paragino jas laipsniškai panaikinti visas tiesiogines ir netiesiogines subsidijas iškastiniam kurui ir perskirstyti šiuos išteklius klimato politikos veiksmams.

Savo 2025 m. rezoliucijoje dėl COP30 konferencijos Beleme (Brazilija) Parlamentas pabrėžė, jog būtina, kad ES ir toliau pirmautų tarptautinėse derybose dėl klimato kaitos, ir pabrėžė, kad visi sektoriai turi prisidėti prie išmetamųjų teršalų kiekio mažinimo ir poveikio klimatui neutralumo užtikrinimo. jis pabrėžė, kad ES turi ir toliau savo klimato politikoje kelti plataus užmojo tikslus, atitinkančius sutartus ES ir tarptautinius tikslus, ir savo veiksmuose pirmenybę teikti išlaidų efektyvumui, Europos ekonomikos konkurencingumui, socialinei įtraukčiai ir aukštam aplinkos apsaugos lygiui. EP nariai nori, kad visos šalys sąžiningai prisidėtų teikiant tinkamą kovos su klimato kaita finansavimą, sprendžiant skolų krizes daugelyje klimato kaitos pažeidžiamų šalių ir supaprastinant kovos su klimato kaita finansavimo procedūras, taikomas besivystančioms šalims.

Rezoliucijoje pakartojama, kad ES turi skubiai panaikinti savo priklausomybę nuo iškastinio kuro, laipsniškai panaikinti susijusias subsidijas ir paspartinti energetikos pertvarką. Joje taip pat tarptautinė bendruomenė raginama daugiau dėmesio skirti konfliktų poveikiui klimatui.

Šią faktų suvestinę parengė Europos Parlamento Transformacijos, naujovių ir sveikatos teminis skyrius. Daugiau informacijos šia tema pateikiama Aplinkos, klimato ir maisto saugos komiteto interneto svetainėje.

Kristi Polluveer
05/2026